

PAPER DETAILS

TITLE: Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler ile Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

AUTHORS: İlkay Göktas, Nazife Koyutürk Koçer, Hülya Gülay Ogelman

PAGES: 282-304

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3567163>

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi
Examining Social Skills And Aggressive And Bullying Behaviors In Cartoons For Preschool Children

DOI: 10.38155/ksbd.1397703

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
30.11.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
15.04.2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.06.2024

**KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ**

Öğretim Görevlisi Dr. İlkay GÖKTAŞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri
Bölümü

ilkay.goktas1@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4701-455X

Dr. Nafize KOYUTÜRK KOÇER

Öğretmen/MEB

inazifekoyuturk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2812-6380

Prof. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN

Sinop Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Temel Eğitim Bölümü

ogelman@sinop.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4245-0208

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışmada, anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşım bulunmadığından etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışmada, Türkiye ve yurt dışı yapımı olan bazı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerin sosyal beceriler, saldırgan ve zorba davranışlar açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına göre Türkiye yapımı çizgi filmlerde, en sık karşılaşılan ilk üç sosyal beceri “başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz teması kurma, yardım etme ve tehlikelerden korumaya yönelik sözlü ve/veya sözsüz hareketler” iken yurt dışı yapımı çizgi filmlerde en sık karşılaşılan ilk üç sosyal beceri “selamlaşma, iltifat etme ve yardım etme”dir. Türkiye yapımı çizgi filmlerde en az yer alan sosyal becerilerin “sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme, güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama, kızgınlığının başladığını fark etme ve sürpriz yapma” olduğu, yurt dışı yapımı çizgi filmlerde en az yer alan sosyal becerilerin “isteklerini, ihtiyaçlarını rahatça ifade etme, paylaşma ve akran baskısını görmezden gelme” olduğu görülmektedir. Türkiye yapımı çizgi filmlerde en sık sergilenen saldırgan davranışın “birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla rahatsız etme” olduğu, yurt dışı yapımı çizgi filmlerde en sık sergilenen saldırgan davranışın “birileriyle alay etme” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye yapımı çizgi filmlerde en sık sergilenen zorba davranış “aynı kişiyi/kişileri itme, çekiştirme”, yurt dışı yapımı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde en sık sergilenen zorba davranış “aynı kişinin/kişilerin oyuncaklarını/eşyalarını izinsiz alarak kızdırma” olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi dönem, sosyal beceri, saldırganlık, akran zorbalığı, çizgi film.

Abstract

In this study, it was aimed to examine some cartoons for preschool children, produced in Turkey and abroad, in terms of social skills, aggressive and bullying behaviors. According to the findings of the study, the top three most frequently encountered social skills in Turkish-made cartoons are "making eye contact with the person talking, helping, and verbal and/or nonverbal gestures to protect from dangers", while the top three most frequently encountered social skills in foreign-made cartoons are "greeting, complimenting, and helping". The least common social skills in Turkish-made cartoons are "easily adapting to changes that are not constant, identifying strengths and weaknesses, recognizing the onset of anger, and surprising", while the least common social skills in foreign-made cartoons are "expressing their wants and needs freely, sharing, and ignoring peer pressure". The most frequently exhibited aggressive behavior in Turkish-made cartoons is "disturbing someone with various physical behaviors (poking, pushing, tugging, etc.)", while the most frequently exhibited aggressive behavior in foreign-made cartoons is "teasing someone". The most frequently exhibited bullying behavior in Turkish-made cartoons was "pushing and pulling the same person(s)", while the most frequently exhibited bullying behavior in foreign-made cartoons for preschool children was "annoying the same person(s) by taking their toys/items without permission".

Keywords: Preschool period, social skills, aggression, peer bullying, cartoons.

Giriş

Okul öncesi dönemde çocuklar kendi ilgi ve ihtiyaçları ile diğerlerinin ilgilerini ve ihtiyaçlarını bütünleştirmeyi öğrenmeye başlarlar. Aynı göreve dâhil olan diğer kişilerle çalışırken ve hayal güçlerini kullanırken, kurallara uymayı ve aynı zamanda görevleri doğru bir şekilde yapmayı öğrenmeleri gerekir. Çocukların akran merkezli sosyal yeterliği kazanmaları, akran gruplarıyla ilgili sosyal yapı oluşturmaları, okul öncesi dönem boyunca gerçekleşmektedir (Farmer, 2000). Bu süreçte yaşanan olumsuz duyguları çocuğun kontrol etmesi ve kendisinden beklenen davranışları sergileyebilmesi önemlidir. Bu durum çocuğun sosyal gelişimiyle doğrudan ilgilidir ve etkileri yetişkinlikte de görülebilir (Koyutürk Koçer ve Gültekin Akduman, 2021).

Okul öncesi dönem çocukların akranları ile etkileşimlerinin başladığı dönemdir. Günümüzde ulaşılan bilgiler, çocukların akran etkileşimi ile birbirlerinin gelişimine katkı sağladığını göstermektedir. Bu yönde yapılan çalışmalar akran ilişkilerinin çocukların sosyal gelişimlerinin vazgeçilmez ve önemli bir parçası olduğunu vurgulamaktadır (Hartup, 2009; Salı, 2014). Çocukların gelişimi için önemli olan akran ilişkileri, bilişsel ve duyuşsal süreçleri barındıran, çocuğun gelişimini etkileyen ve kalıcı etkilere sahip olan bir süreçtir (Hay, Payne ve Chadwick, 2004). Okul öncesi yıllar akran ilişkilerinin ilk örneklerinin deneyimlenmesi ve bu ilişkilerin çocuk üzerindeki kısa-uzun süreli etkilerinin olması açısından önemlidir (Gülay, 2009). Bu dönemde sosyal becerilere sahip olan çocukların daha verimli akran ilişkileri geliştirebildiği düşünülmektedir.

Sosyal beceriler; sosyal ilişkileri başlatan ve devam ettiren, sosyal ilişkilerde yaşanan sorunların çözümünde kolaylık sağlayan sözel olan ya da olmayan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Gülay ve Akman, 2009). Sosyal beceriler, çocukları işbirlikçi gruplarda başarılı bir şekilde çalışmaya hazırlamak için gerekli becerileri içermektedir. Bu beceriler, başkalarını dinleme, grup tartışmasında yer alma, duygu ve düşüncelerini saygılı bir şekilde iletme, problem çözme ve empati kurabilme vb. beceriler olarak ifade edilebilir (Koyutürk Koçer ve Gültekin Akduman, 2021). Bununla birlikte okula başladığında olumsuz akran ilişkileri geliştiren çocuklar, çocukluk ve hatta ergenlik dönemleri boyunca gruplardan dışlanabilir, diğer çocuklar tarafından seilmeyebilirler (Chen, McComas, Hartman ve Symons, 2011). Saldırganlık da akran ilişkilerini olumsuz etkileyen bir davranış türüdür.

Sosyal psikolojide saldırganlık, en yaygın şekilde, başka bir kişiye zarar verme amacı olan bir davranış olarak tanımlanır (Bushman ve Huesmann, 2010). Freedman ve arkadaşlarına (2003) göre ise saldırganlık, başkalarını inciten ya da incitebilecek davranışlardır. Bir kişi

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

diğerine vurabilir, onun hakkında dedikodu yapabilir, arkadaşlık ilişkilerine zarar verebilir, ona küfredebilir. Bu olumsuz davranışların her biri farklı bir saldırganlık türünü ifade etmektedir (Erol ve Gülay Ogelman, 2020).

Erken çocukluk dönemindeki saldırganlık bölünmüş bir ailenin üyesi olmak, anne-baba tutumları, çocuğun mizaç durumu, şiddet, bağlanma dinamikleri veya nörogelişimsel faktörler gibi birçok faktöre atfedilmektedir (Herman 2021). Bu dönemde saldırganlık genellikle bağırıp çağırma, diğerlerine vurma veya oyuncak gibi eşyaları fırlatma şeklinde gözlemlenebilir (Seven, 2008). Aynı zamanda okul öncesi dönemde görülen saldırgan davranışlar çocuğun yalnızca bireysel özelliklerinden kaynaklanan tek yönlü bir problem olmasından öte, çevresi ile etkileşiminin bir ürünü de olabilmektedir (Çağatay, 2003).

Saldırganlık, yaşamın farklı dönemlerinde farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Hem kültürel olmayan hem sosyokültürel kodlar küçük çocukların saldırgan olaylara maruz kalma derecelerini ve saldırgan eylemlerde bulunma düzeylerini belirleyebilir. Örneğin, “2 yaş krizi” genel olarak normal kabul edilen bir durumdur. Bu nedenle bu krizlerle ilişkilendirilen saldırganlık (çocuk bir şeye vurduğunda ya da bir şeyleri attığında) daha iyi tolere edilebilmektedir. Saldırganlık düzeyinde artış ya da azalma beklenen belirli gelişim evrelerinin varlığı, belirli bir tolere düzeyini belirler (Tremblay, 2004). Saldırganlık, bir kişilik özelliği olarak kavramsallaştırılabileceği veya kökenlerinin bir çocuğun mizacına dayanabileceği gibi, doğuştan gelen bir özellik olabilir (Herman, 2021). Bay-Hinitz (2001), saldırgan davranışların ortaya çıkma nedenlerini bilgi ve beceri eksikliğinin yanı sıra duygusal yönden yaşanan sorunların davranışlara yansıtılması olarak açıklamıştır. Ayrıca saldırgan davranışların öğrenilmesinde medyanın, çocuğun yakın çevresinin, arkadaş ortamının ve özellikle yetişkinlerin etkisinin olduğunu da belirtmiştir.

Akran zorbalığı, saldırganlığın bir alt türü olarak değerlendirilmekle birlikte, ikisi birbirlerinden farklı kavramlardır (Pekel, 2004). Akran zorbalığının herhangi bir kışkırtma sonucunda ortaya çıkmaması; tekrarlanması ve zorbalığı uygulayan çocuğun, zorbalığa maruz kalan çocuktan daha güçlü olması, akran zorbalığının saldırganlıktan farklı olan özellikleridir (Solberg, Olweus ve Endressen 2007). Polanin, Espelage ve Pigott, (2012), zorbalığı, önemli bir güç farklılığı sonucunda fiziksel, psikolojik, sosyal ya da diğer faktörler açısından zayıf olan bir kurbanı karşı saldırgan davranışlar içeren, zorlayıcı ve sürekliliği olan bir eylem olarak ifade etmişlerdir. Erken yaşlarda, çocuklar arasındaki çatışmalar genellikle ödüllü bir oyuncağa sahip olma veya ebeveyn dikkatini çekme gibi sebeplerle ortaya çıkar ve bu durumlar sıkça saldırganlık etkilerini içerebilir. Ancak, yaş ve güç farkının bir çocuğu daha zayıf bir kardeşe

karşı sürekli zarar verme eğilimine itmesi durumunda, bu hareket zorbalık olarak değerlendirilebilir (Rigby, 2002). Akran zorbalığının fiziksel zorbalık, sözel zorbalık ve dolaylı zorbalık; olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleştiği görülmektedir (Sharp ve Smith, 2003). Fiziksel zorbalık; vurma, tokat atma, yumruk atma, sıkıca tutma, sarsma, kavga etme, tekmeleme, itme, çekme, dürtme, çimdikleme, çarpma, fırlatma, saçını çekme, çelme takma, eşyaları alma veya eşyalara zarar verme, ısırma ve tükürme gibi davranışları içermektedir (Monks, 2000; Sharp ve Smith, 2003; Craig ve Pepler, 2003). Sözel zorbalık; alay etme, isim takma, azarlama, bağırma, dalga geçme, kötü söz söyleme, sataşma, küfretme, kızdırma, kışkırtma, iftira atma, birisinin cinsiyeti veya bedeni hakkında yorum yapma gibi davranışları kapsamaktadır (Monks, 2000; Sharp ve Smith, 2003). Dolaylı zorbalık ise genellikle sosyal olarak yalnız bırakmak/izole etmek veya diğerlerinin birinden hoşlanmamasını sağlamak için sosyal ilişkilerin kasıtlı olarak etkilenmesi durumlarını içerir (O'Moore ve Minton, 2004).

Akran zorbalığına maruz kalmanın gelişimi incelendiğinde, okul öncesi dönemde akran ilişkilerinin başlamasıyla birlikte akran zorbalığının görülmeye başladığı belirtilmiştir (Hanish, Ryan, Martin ve Fabes, 2005). Akran zorbalığına maruz kalma psiko-sosyal gelişimi olumsuz etkileyen ve kurbanlar üzerinde etkisi süren sosyal bir problemdir (Son, Parish ve Peterson, 2012). Akran zorbalığının sosyal gelişimin yanında duygusal alanda da olumsuz etkiye sahip olduğu özellikle depresyon, yalnızlık, düşük özgüven ve kaygı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Hawker ve Boulton, 2000). Akran zorbalığına maruz kalan çocuklarda yatak ıslatma, iyi uyuyamama, mide ve baş ağrılarının görüldüğü belirtilmektedir (Schwartz, 2000). Ayrıca bu çocukların az sayıda arkadaşına sahip olma, utanma, düşük kendilik değeri, düşük sosyal yeterlik, saldırganlık ve akademik başarısızlık (Davidson ve Demaray, 2007) gibi özelliklere sahip oldukları bildirilmektedir.

Akran zorbalığı erken fark edilmediğinde ve önlenmediğinde ciddi sonuçlara neden olabilmektedir. Tekrarlanan mağduriyet, değersizlik ve çaresizlik duyguları da dâhil olmak üzere yoğun duygusal deneyimlere neden olabilir (Alsaker ve Olweus, 2002). Bu deneyimler çocukta yaşatlarına ve okula yönelik olumsuz beklentilere yol açabilir ve akranlarıyla daha yetersiz etkileşime yol açabileceğinden çocuğu mağduriyete karşı daha savunmasız hale getirebilir (Alsaker, 2004). Ayrıca zorbaların kurbanı olan küçük çocuklar (5-7 yaş) ilkököl yıllarında daha uyumsuz olma eğilimindedir (Arseneault, Walsh, Trzesniewski, Newcombe, Caspi ve Moffitt 2006; Kirves ve Sajaniemi, 2012).

Okul öncesi dönem, çocuğun gelişiminin en hızlı ve öğrenme kapasitesinin en yüksek olduğu, farklı gelişim alanlarının birbiriyle ilişkili olduğu ve insan yaşamının temelini oluşturan

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

bir evredir (Oktay, 2005). Bu dönemde çocuklar yeniliğe, değişime ve çeşitli uyaranlara karşı oldukça açık olup, bu uyaranlar arasında çocukların hayatında önemli bir yer tutan çizgi filmler özellikle dikkat çeker (RTÜK, 2013). Animasyon veya çizgi film olarak da bilinen canlandırma, uzun metrajlı filmlerden dizi filmlere, reklamlardan web sayfalarına ve kitaplara kadar geniş bir yelpazede karşımıza çıkar ve oluşturduğu karakterlerle her yaştan bireyin ilgisini çeker (Ergen Kılıcı, 2009). Çizgi filmler, gerçek dışı dünyaların kurgulanmasına olanak tanıyarak (Güven, 2017), özellikle okul öncesi dönemde çocukların soyut ve somut kavramlar arasındaki ayırımı yapamaması sebebiyle gördükleri her şeyi gerçek olarak algılamalarına yol açabilir. Bu dönemde çocukların model alma ve taklit yoluyla davranış öğrenmeleri, yetiştikleri ortamın davranış gelişimleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu gösterir. Dolayısıyla, çizgi filmler çocukları gerçeklerden uzaklaştırabilir ve saldırganlık ile şiddet içeren davranışların sergilenmesine neden olabilir, bu da medyanın çocuk üzerindeki etkisinin önemini ve medya içeriğinin dikkatle seçilmesi gerektiğini vurgular.

Tripathi ve arkadaşlarına (2016) göre çocuklar neredeyse her zaman televizyon ile vakit geçirdiklerinden onların davranışları çoğunlukla televizyon tarafından şekillenmektedir. Çocukların her türlü çizgi filminden tamamen haberdar olmalarının tek nedeni, genellikle 6. aydan 3 yaşına kadar çok fazla çizgi film izlemelerinden kaynaklanmaktadır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde okul öncesi çocuklar günde en az iki saatini televizyon karşısında geçirmektedir (Öztürk ve Karayağız, 2007; Erdoğan ve Baran, 2008; Kalan, 2010; Yazıcı, Yaman Baydar ve Kandır, 2019). Habib ve Soliman (2015) 'ın yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre ise, 2-5 yaş arası çocuklar haftada ortalama 32 saat, 6-11 yaş arası çocuklar ise 28 saat çizgi film izlemektedir. Yazıcı, Yaman Baydar ve Kandır (2019), yapmış oldukları araştırma sonucunda çocukların tamamına yakınının çizgi film izlediği, çizgi film izlerken medya araçlarından daha çok televizyonu tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. İçeriklerinin ve çocuklarda oluşturdukları algının, yaş gruplarına göre değişmesine rağmen genel olarak çizgi filmlerin çocuklar tarafından sıklıkla seyredildiği söylenebilir.

Bu noktadan hareketle bu araştırmanın amacı, Türkiye’de ve yurt dışında yapılan bazı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerinin sosyal beceriler, saldırgan ve zorba davranışlar açısından incelenmesidir. Araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

Türkiye’de yapılmış okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde yer alan sosyal beceriler, saldırgan davranışlar, zorba davranışlar ve cinsiyet dağılımları nedir?

Yurt dışında yapılmış okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerde yer alan sosyal beceriler, saldırgan davranışlar, zorba davranışlar ve cinsiyet dağılımları nedir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Türkiye’de ve yurt dışında yapılan bazı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerin sosyal beceriler, saldırgan ve zorba davranışlar açısından incelendiği bu araştırmada nitel araştırma deseni içerisinde yer alan doküman inceleme yönteminden yararlanılmıştır. Doküman incelemesi, yazılı belgelerin ve metinlerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek amacıyla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach ve Ward, 2013).

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan 50 çizgi film oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenen çalışma grubunda, izlenme oranlarına göre Türkiye’de yapılan 24, yurt dışında yapılan 26 çizgi film bölümü yer almaktadır. Amaçlı örnekleme, sınırlı kaynakların en etkin kullanımı için bilgi bakımından zengin vakaların belirlenmesi ve seçilmesi için nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Palinkas, Horwitz, Green, Wisdom, Duan, ve Hoagwood, 2015).

Çizgi filmler belirlenirken, öncelikle hangi çocuk kanallarından seçim yapılacağı belirlenmiştir. TİAK (2022) izlenme oranlarına ve YouTube video kanalının abone sayısına göre dört çocuk TV kanalı belirlenmiştir. Bu sıralamada en çok izlenen çocuk kanalları sırasıyla TRT Çocuk, Disney Channel, Cartoon Network ve Minika Çocuk’tur (TİAK, 2022). Türkiye yapımı olan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmler, TRT Çocuk YouTube kanalından, yurt dışı yapımı olan çizgi filmler ise Disney Channel, Cartoon Network ve Minika Çocuk YouTube kanalından seçilmiştir. Çocuklar tarafından kolay ulaşılabilecek (birçok teknolojik araçtan takip edilebilmesi, ücretsiz olması vb. nedenlerle) bir kaynak olmasından dolayı YouTube kanallarındaki izlenme oranları esas alınmıştır.

Türkiye yapımı çizgi filmlerle ilgili olarak TRT Çocuk bünyesindeki okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmlerin isimleri belirlenmiştir (TRT, 2023). Wikipedia (2023)’da TRT Çocuk tarafından yayınlanan programlar listesinde, Okul Öncesi Yapımlar başlığı altında Akıllı Tavşan Momo, Aslan, Ciciki, Ege ile Gaga, Elif ve Arkadaşları, Elif’in Düşleri, Erdem, Doru, Mavi Dünya, YadeYade, Kaptan Pengu ve Arkadaşları, Yusufname, Kız Kulesi Masalları, Kare, Pırıl, Hazine Takipçileri yer almaktadır. TRT Çocuk YouTube kanalında en

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

çok izlenen (popüler) videolar incelendiğinde, Doru (18 bölüm), Eymen ile Çimen (2 bölüm), Elif ve Arkadaşları, Elif'in Düşleri (2 bölüm), Kuzucuk (2 bölüm) çizgi filmlerinden toplam 24 bölüm belirlenmiştir. Çizgi filmlerden rastgele seçilen birer bölüm, okul öncesi eğitim alanında doktora derecesine sahip 3 uzman tarafından okul öncesi dönem çocuklarına uygun olup olmadıklarına ilişkin değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda 5 çizgi filme ait toplam 24 bölüm, Türkiye yapımı okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmleri olarak araştırmaya dâhil edilmiştir.

Yurt dışında yapılmış okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmler ile ilgili izlenme oranlarına göre Disney Channel Türkiye YouTube kanalından 6 (Marvel Spidey ve İnanılmaz Arkadaşları 2 bölüm, Prenses Sofia 1 bölüm, Mickey ve Çılgın Yarışçılar 2 bölüm, Mickey Mouse Eğlence Evi 1 bölüm), Cartoon Network Türkiye YouTube kanalından 10 (Maşa ile Koca ayı 1 bölüm, Grizzy ve Lemmingler 1 bölüm, Harika Kanatlar 8 bölüm), Minika Çocuk Türkiye YouTube kanalından 10 (Robot Trenler 10 bölüm) çizgi film olmak üzere toplam 26 bölüm belirlenmiştir. Çizgi filmlerden rastgele seçilen birer bölüm, okul öncesi eğitim alanında doktora derecesine sahip 3 uzman tarafından okul öncesi dönem çocuklarına uygun olup olmadıklarına ilişkin değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda 3 çizgi film kanalına ait 26 bölüm, yurt dışı yapım okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi filmleri olarak araştırmaya dâhil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, üç ölçme aracı kullanılmıştır.

Çizgi Filmlere Yönelik Sosyal Beceri Kontrol Listesi

Bu araştırma için geliştirilen ölçme aracı, 80 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı, Avcioğlu'nun (2007) tarafından 4-6 yaş çocukları için geliştirilen Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği ve Gülay (2004) tarafından geliştirilen 5-6 Yaş Çocukları İçin Sosyal Beceriler Ölçeği ile alan yazın taraması esas alınarak geliştirmiştir. Ölçme aracıyla ilgili okul öncesi eğitim alanında doktora derecesine sahip olup sosyal beceriler ve akran ilişkileri konularında araştırmaları bulunan bir profesör iki doktor öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Formun uygulamasından önce iki çizgi filmle pilot çalışma yapılmıştır.

Çizgi Filmlere Yönelik Saldırgan Davranış Kontrol Listesi

Bu araştırma için geliştirilen ölçme aracı, 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı, Gülay (2008) tarafından uyarlama çalışması yapılan Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği'nin Saldırganlık alt ölçeği ve alan yazın taraması esas alınarak geliştirmiştir. Ölçme

aracıyla ilgili okul öncesi eğitim alanında doktora derecesine sahip olup sosyal beceriler ve akran ilişkileri konularında araştırmaları bulunan bir profesör iki doktor öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Formun uygulamasından önce iki çizgi filmle pilot çalışma yapılmıştır.

Çizgi Filmlere Yönelik Zorba Davranış Kontrol Listesi

Bu araştırma için geliştirilen Zorba Davranış Kontrol Listesi, 26 maddeden oluşmaktadır. Ölçme aracı, Gülay (2008) tarafından uyarlama çalışması yapılan Akran Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği ve alan yazın taraması esas alınarak geliştirmiştir. Ölçme aracıyla ilgili okul öncesi eğitim alanında doktora derecesine sahip olup sosyal beceriler ve akran ilişkileri konularında araştırmaları bulunan bir profesör iki doktor öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Formun uygulamasından önce iki çizgi filmle pilot çalışma yapılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çalışma kapsamında yazarlardan ikisi tarafından çizgi film bölümleri bireysel olarak üç kontrol listesi doğrultusunda izlenilmiştir. Çizgi filmler sırasındaki belirlenen sosyal beceriler, saldırgan ve zorba davranışlar kontrol listelerine işaretlenmiştir. Ayrıca hangi cinsiyet tarafından hangi davranışın gerçekleştirildiği yazılmıştır. İki araştırmacının kontrol listeleri karşılaştırılmış ve görüş birliği sağlanamayan tespitlerle ilgili değerlendirilmeler yapılmıştır. Değerlendirmeler sonucunda listelere son halleri verilmiştir. Excel programına kaydedilen listeler doğrultusunda frekans ve yüzdelere hesaplanmıştır. Veri toplama süreci 1 ay sürmüştür.

Bulgular

Tablo 1. Türkiye’de yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki sosyal beceriler ve bu becerilerin gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi Filmlerde Belirlenen Sosyal Beceriler	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz teması kurma	126	12.5	27	21.4	99	78.6
Yardım etme	79	7.8	19	24.1	60	75.9
Tehlikelerden korumaya yönelik sözlü ve/veya sözsüz hareketler	69	6.8	8	11.6	61	88.4
İş bölümü yapma, işbirliği ile çalışma	65	6.4	24	36.9	41	63.1
Başkalarınca verilen sözel yönergelere uyma	53	5.3	14	26.4	39	73.6
İltifat etme	43	4.3	9	20.9	34	79.1
Selamlaşma	25	2.5	8	32.0	17	68.0
Duygularını uygun ve rahat bir şekilde ifade	35	3.5	14	40.0	21	60.0

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

etme						
Cesaretlendirme	34	3.4	3	8.8	31	91.2
Doğayı sevme/koruma	33	3.3	10	30.3	23	69.7
Soru sorma	32	3.2	15	46.9	17	53.1
Teşekkür etme	30	3.0	13	43.3	17	56.7
Yardım isteme	28	2.8	10	35.7	18	64.3
Dinleme	26	2.6	13	50.0	13	50.0
Konuşmayı başlatma, sürdürme	26	2.6	12	46.2	14	53.8
Şaka yapma	25	2.5	6	24.0	19	76.0
Sorulara cevap verme	24	2.4	12	50.0	12	50.0
Oluşturduğu amaç ya da amaçları başarmak için çaba gösterme	23	2.3	5	21.7	18	78.3
Oyuna, etkinliğe, birlikte bir şey yapmaya davet etme	22	2.2	3	13.6	19	86.4
Üstlendiği görev ya da görevleri yerine getirme	20	2.0	2	10.0	18	90.0
Liderlik	19	1.9	1	5.3	18	94.7
Bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma	17	1.7	2	11.8	15	88.2
Birbirini izleyen amaçlar oluşturma	12	1.2	4	33.3	8	66.7
Verilen görev ya da görevleri tamamlamak için çaba gösterme	12	1.2	4	33.3	8	66.7
Amacına uygun olarak belli bir işe yoğunlaşma	9	0.9	1	11.1	8	88.9
Kendisine yapılan olumsuz eleştirileri doğru bulduğunda kabul etme	8	0.8	1	12.5	7	87.5
Özür dileme	8	0.8	3	37.5	5	62.5
İkna etme	8	0.8	0	0.0	8	100.0
Empati kurma	8	0.8	4	50.0	4	50.0
Baskı altında sakin kalma	8	0.8	2	25.0	6	75.0
Olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul etme	8	0.8	2	25.0	6	75.0
Başkalarının duygularının farkına varma	7	0.7	2	28.6	5	71.4
İzin isteme	6	0.6	1	16.7	5	83.3
İsteklerini, ihtiyaçlarını rahatça ifade etme	6	0.6	1	16.7	5	83.3
Arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul etme	6	0.6	1	16.7	5	83.3
Uzlaşma	6	0.6	3	50.0	3	50.0
Davranışlarının sonuçları hakkında düşünme	5	0.5	1	20.0	4	80.0
Sırasını bekleme	4	0.4	2	50.0	2	50.0
İsmi söyleyerek kendini tanıtmak	4	0.4	2	50.0	2	50.0
Başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurma	3	0.3	2	66.7	1	33.3
Kurallara uyduğunda ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme	3	0.3	1	33.3	2	66.7
Kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme	3	0.3	2	66.7	1	33.3
Bağımsız olarak karar alma	3	0.3	1	33.3	2	66.7
Başkalarına saygı gösterme	2	0.2	1	50.0	1	50.0

Olumlu değişiklikleri kolayca kabul etme	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme	2	0.2	0	0.0	2	100.0
İsmi söyleyerek başkalarını tanıtırma	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Kurallara uyma	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Paylaşma	2	0.2	0	0.0	2	100.0
Davranışlarının sonuçlarını kabullenme	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme	1	0.1	1	100.0	0	0.0
Güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama	1	0.1	0	0.0	1	100.0
Kızgınlığının başladığını fark etme	1	0.1	0	0.0	1	100.0
Sürpriz yapma	1	0.1	0	0.0	1	100.0
Toplam	1009	100.0				

Tablo 1’de Türkiye’de yapılmış okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 24 çizgi film bölümünün tamamında sosyal beceriler yer almaktadır. Çizgi filmlerde kontrol listesindeki 80 sosyal beceriden 54’ünün yer aldığı görülmektedir. Sosyal beceriler içerisinde çalışma grubundaki çizgi filmlerde en sık yer alan ilk üç sosyal beceri, başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz teması kurma (126), yardım etme (79) ve tehlikelerden korumaya yönelik sözlü ve/veya sözsüz hareketlerdir (69). Çizgi filmlerde en az yer alan sosyal beceriler, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme (1), güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama (1) , kızgınlığının başladığını fark etme (1) ve sürpriz yapmadır (1).

Çizgi filmlerdeki sosyal becerilerin cinsiyet dağılımına bakıldığında, 54 sosyal beceriden 40’ını (%74.1) erkek kahramanların gerçekleştirme sıklığı, kız kahramanlardan yüksektir. On bir (%20.4) sosyal beceride kız ve erkek kahramanların sosyal beceriyi gerçekleştirme sıklığı aynıdır. Üç (%5.6) sosyal beceriyi (başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurma, kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme), kız kahramanlar, erkek kahramanlara göre daha sık sergilemektedirler. Altı sosyal beceriyi (ikna etme, olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme, paylaşma, güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama, kızgınlığının başladığını fark etme, sürpriz yapma) gerçekleştiren kız, bir sosyal beceriyi (sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme) gerçekleştiren erkek kahraman bulunmamaktadır.

Tablo 2. Yurt dışında yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki sosyal beceriler ve bu becerileri gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi Filmlerde Belirlenen Sosyal Beceriler	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Selamlaşma	106	10.0	38	35.8	68	64.2
İltifat etme	76	7.1	29	38.2	47	61.8
Yardım etme	64	6.0	22	34.4	42	65.6

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

Soru sorma	59	5.6	29	49.2	30	50.8
Konuşmayı başlatma, sürdürme	54	5.1	25	46.3	29	53.7
Sorulara cevap verme	52	4.9	26	50.0	26	50.0
Dinleme	52	4.9	32	61.5	20	38.5
Teşekkür etme	49	4.6	23	46.9	26	53.1
İş bölümü yapma, işbirliği ile çalışma	45	4.2	19	42.2	26	57.8
Üstlendiği görev ya da görevleri yerine getirme	39	3.7	19	48.7	20	51.3
Duygularını uygun ve rahat bir şekilde ifade etme	34	3.2	12	35.3	22	64.7
Yardım isteme	31	2.9	13	41.9	18	58.1
Başkaları konuşurken konuşan kişiyle göz teması kurma	26	2.4	13	50.0	13	50.0
Cesaretlendirme	22	2.1	8	36.4	14	63.6
Başkalarınca verilen sözel yönergelere uyma	25	2.4	9	36.0	16	64.0
Verilen görev ya da görevleri tamamlamak için çaba gösterme	23	2.2	11	47.8	12	52.2
İsmi söyleyerek kendini tanıtmak	23	2.2	3	13.0	20	87.0
Şaka yapma	22	2.1	10	45.5	12	54.5
Baskı altında sakin kalma	19	1.8	8	42.1	11	57.9
Tehlikelerden korumaya yönelik sözlü ve/veya sözsüz hareketler	18	1.7	6	33.3	12	66.7
Olumsuz sonuçlar karşısında kızmadan sonuçları kabul etme	18	1.7	7	38.9	11	61.1
İsmi söyleyerek başkalarını tanıtmak	16	1.5	3	18.8	13	81.3
Özür dileme	16	1.5	8	50.0	8	50.0
Oluşturduğu amaç ya da amaçları başarmak için çaba gösterme	15	1.4	6	40.0	9	60.0
Oyuna, etkinliğe, birlikte bir şey yapmaya davet etme	15	1.4	6	40.0	9	60.0
Bağımsız olarak kendine bir amaç oluşturma	12	1.1	4	33.3	8	66.7
Doğayı sevmek/koruma	10	0.9	5	50.0	5	50.0
Sürpriz yapma	8	0.8	3	37.5	5	62.5
Uzlaşma	8	0.8	3	37.5	5	62.5
Empati kurma	7	0.7	4	57.1	3	42.9
Kendi kendisine iltifatta bulunma	7	0.7	1	14.3	6	85.7
Başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurma	7	0.7	3	42.9	4	57.1
Amacına uygun olarak belli bir işe yoğunlaşma	6	0.6	3	50.0	3	50.0
Davranışlarının sonuçları hakkında düşünme	6	0.6	2	33.3	4	66.7
Başkalarının duygularının farkına varma	5	0.5	2	40.0	3	60.0
İzin isteme	5	0.5	3	60.0	2	40.0
Birbirini izleyen amaçlar oluşturma	5	0.5	3	60.0	2	40.0
Sırasını bekleme	5	0.5	3	60.0	2	40.0
Kendisine yapılan olumsuz eleştirileri doğru bulduğunda kabul etme	4	0.4	0	0.0	4	100.0
Arkadaşlarının mantıklı düşüncelerini kabul	4	0.4	1	25.0	3	75.0

etme						
Bağımsız olarak karar alma	4	0.4	1	25.0	3	75.0
Olumlu değişiklikleri kolayca kabul etme	4	0.4	1	25.0	3	75.0
Davranışlarının sonuçlarını kabullenme	4	0.4	2	50.0	2	50.0
Güçlü ve zayıf yanlarını tanımlama	4	0.4	2	50.0	2	50.0
Kendi kendini cesaretlendirme	4	0.4	1	25.0	3	75.0
Liderlik	3	0.3	0	0.0	3	100.0
Arkadaşlarının haklı olduğu durumlarda onlara saygı gösterme	3	0.3	1	33.3	2	66.7
Kurallara uyduğunda ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Kurallara uymadığında ortaya çıkabilecek sonuçları kabul etme	2	0.2	1	50.0	1	50.0
İkna etme	2	0.2	0	0.0	2	100.0
Olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme	2	0.2	0	0.0	2	100.0
Kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddeder.	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır diyebilme.	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun şekilde reddetme	2	0.2	1	50.0	1	50.0
Haklı olduğu bir durumda hakkını savunma	2	0.2	1	50.0	1	50.0
İsteklerini, ihtiyaçlarını rahatça ifade etme	1	0.1	0	0.0	1	100.0
Paylaşma	1	0.1	0	0.0	1	100.0
Akran baskısını görmezlikten gelme	1	0.1	1	100.0	0	0.0
Toplam	1063	100.0				

Tablo 2'ye göre yurt dışında yapılmış okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 26 çizgi film bölümünün tamamında sosyal beceriler yer almaktadır. Çizgi filmlerde kontrol listesindeki 80 sosyal beceriden 58'inin yer aldığı belirlenmiştir. Sosyal beceriler içerisinde çalışma grubundaki çizgi filmlerde en sık yer alan ilk üç sosyal beceri, selamlaşma (106), iltifat etme (76) ve yardım etmedir (64). Çizgi filmlerde en az yer alan sosyal beceriler, isteklerini, ihtiyaçlarını rahatça ifade etme (1) , paylaşma (1) ve akran baskısını görmezden gelmedir (1).

Çizgi filmlerdeki sosyal becerilerin gösterildiği cinsiyet dağılımına bakıldığında, 58 sosyal beceriden 40'ını (% 69.0) erkek kahramanların gerçekleştirme sıklığı, kız kahramanlardan yüksektir. On iki (%20.7) sosyal beceride kız ve erkek kahramanların sosyal beceriyi gerçekleştirme sıklığı aynı düzeydedir. Altı (%10.3) sosyal beceriyi (dinleme, empati kurma, izin isteme, birbirini izleyen amaçlar oluşturma, sırasını bekleme ve akran baskısını görmezlikten gelme) kız kahramanlar, erkek kahramanlara göre daha sık sergilemektedirler. Altı sosyal beceriyi (kendisine yapılan olumsuz eleştirileri doğru bulduğunda kabul etme, liderlik, ikna etme, olumsuz değişiklikleri kolayca kabul etme, isteklerini ve ihtiyaçlarını rahatça ifade

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

etme, paylaşma) gerçekleştiren kız, bir sosyal beceriyi (akran baskısını görmezlikten gelme) gerçekleştiren erkek kahraman bulunmamaktadır.

Tablo 3. Türkiye’de yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki saldırgan davranışlar ve bu becerileri gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi filmlerde belirlenen saldırgan davranışlar	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla (dürtme, itme, çekiştirme vb.) rahatsız etme	5	33.3	0	0.0	5	100.0
Birileriyle alay etme	4	26.7	2	50.0	2	50.0
Birilerini acımasızca eleştirme	2	13.3	0	0.0	2	100.0
Birilerini ya da bir şeyi tekmeleme	3	20.0	1	33.3	2	66.7
Birilerine/bir şeye, nesne/oyuncak fırlatma	1	6.7	0	0.0	1	100.0
Toplam	15	100.0				

Tablo 3’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki Türkiye’de yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 24 çizgi filmde 5 saldırgan davranış belirlenmiştir. Yedi bölümde yer alan saldırgan davranışlar içinde en sık “birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla (dürtme, itme, çekiştirme vb.) rahatsız etme” (5) , en az ise “birilerine/bir şeye, nesne/oyuncak fırlatma” (1) yer almaktadır. Belirlenen beş saldırgan davranışın biri (birileriyle alay etme) kız ve erkek kahramanlar tarafından aynı düzeyde sergilenirken, dördünün erkek kahramanlar tarafından kızlara göre daha sık sergilendiği belirlenmiştir. Üç saldırgan davranış (Birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla (dürtme, itme, çekiştirme vb.) rahatsız etme, birilerini acımasızca eleştirme, birilerine/bir şeye, nesne/oyuncak fırlatma) yalnızca erkek çocukları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 4. Yurt dışında yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki saldırgan davranışlar ve bu becerileri gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi filmlerde belirlenen saldırgan davranışlar	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Birileriyle alay etme	6	25.0	2	33.3	4	66.7
Birilerinin eşyalarına ve/veya oyuncaklarına zarar verme	4	16.7	1	25	3	75
Birilerinin oyununu bozma	4	16.7	0	0.0	4	100.0
Birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla (dürtme, itme, çekiştirme vb.) rahatsız etme	2	8.3	0	0.0	2	100.0
Birilerine, bir şeye, nesne/oyuncak fırlatma	2	8.3	1	50.0	1	50.0
Birileriyle sözlü tartışmaya girme	2	8.3	1	50.0	1	50.0
Birilerini tehdit etme	1	4.2	1	100.0	0	0
Birilerinin eşyasını zorla alma	1	4.2	0	0.0	1	100.0
Birilerine karşı sinsi ve kurnaz tavırlar sergileme	1	4.2	1	100.0	0	0

Birilerini zorla yönetmeye çalışma	1	4.2	1	100.0	0	0
Toplam	24	100				

Tablo 4 incelendiğinde, çalışma grubundaki yurt dışında yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 26 çizgi filmde 10 saldırgan davranış belirlenmiştir. On bölümde yer alan saldırgan davranışlar içinde en sık sergilenen birileriyle alay etme (6) olmuştur. Belirlenen on saldırgan davranışların ikisi (birilerine, bir şeye, nesne/oyuncak fırlatma, birileriyle sözlü tartışmaya girme) kız ve erkek kahramanlar tarafından aynı düzeyde sergilenirken, beşinin erkek kahramanlar tarafından kızlara göre üçünün kız kahramanlar tarafından erkek kahramanlara göre daha sık sergilendiği belirlenmiştir. Üç saldırgan davranış (Birilerinin oyununu bozma, birilerini çeşitli fiziksel davranışlarla (dürtme, itme, çekiştirme vb.) rahatsız etme, birilerinin eşyasını zorla alma) yalnızca erkek kahramanlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Üç saldırgan davranış (birilerini tehdit etme, birilerine karşı sinsi ve kurnaz tavırlar sergileme, birilerini zorla yönetmeye çalışma) yalnızca kız kahramanlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki zorba davranışlar ve bu becerileri gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi filmlerde belirlenen zorba davranışlar	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Aynı kişiyi/kişileri itme, çekiştirme	3	42.9	0	0.0	3	100.0
Aynı kişi/kişilerle alay etme	2	28.6	1	50.0	1	50.0
Aynı kişiyi/kişileri tehdit etme	1	14.3	0	0.0	1	100.0
Aynı kişi/kişilerin belli bir kişiyi istemediği şeylere zorlaması	1	14.3	0	0.0	1	100.0
Toplam	7	100.0				

Tablo 5’e göre çalışma grubundaki Türkiye’de yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 24 çizgi filmde 4 zorba davranış belirlenmiştir. Altı bölümde yer alan zorba davranışlar içinde en sık “aynı kişiyi/kişileri itme, çekiştirme” (3) yer almaktadır. Belirlenen dört zorba davranışın biri (aynı kişi/kişilerle alay etme) kız ve erkek kahramanlar tarafından aynı düzeyde sergilenirken, diğer zorba davranışları sergileyen kız kahraman bulunmamaktadır.

Tablo 6. Yurt dışında yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik bazı çizgi filmlerdeki zorba davranışlar ve bu becerileri gösterildiği cinsiyet dağılımları

Çizgi filmlerde belirlenen zorba davranışlar	f	%	Kız		Erkek	
			f	%	f	%
Aynı kişinin/kişilerin oyuncaklarını /eşyalarını izinsiz alarak kızdırma	2	66.7	0	0	2	100.0
Aynı kişinin/kişilerin eşyalarına/ oyuncaklarına zarar verme	1	33.3	0	0	1	100.0

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

Toplam	3	100.0	0	3
--------	---	-------	---	---

Tablo 6’da çalışma grubundaki yurt dışında yapılan okul öncesi dönem çocuklarına yönelik 26 çizgi filmde 2 zorba davranış belirlenmiştir. İki bölümde yer alan zorba davranışlar içinde en sık “aynı kişinin/kişilerin oyuncaklarını /eşyalarını izinsiz alarak kızdırma” (2) yer almaktadır. Belirlenen zorba davranışları sergileyen kız kahraman bulunmamaktadır.

Tartışma

Araştırmada gerek Türkiye gerekse yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde sosyal becerilerin saldırgan ve zorba davranışlara göre oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı sosyal becerilerin sıklığının değişebildiği belirlenmiştir. Şöyle ki, başkalarına saygı gösterme, kurallara uyma, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme, kızgınlığının başladığını fark etme olmak üzere dört sosyal beceri Türkiye’de yapılmış çizgi filmlerde yer alırken, yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde yer almadığı belirlenmiştir. Ayrıca kendi kendini cesaretlendirme, arkadaşlarının haklı olduğu durumlarda onlara saygı gösterme, kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddetme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır diyebilme, arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun şekilde reddetme, haklı olduğu bir durumda hakkını savunma, akran baskısını görmezlikten gelme, kendi kendisine iltifatta bulunma olmak üzere sekiz sosyal becerinin yurt dışında yapılmış çizgi filmlerde yer alırken, Türkiye yapımlı çizgi filmlerde yer almadığı belirlenmiştir. Yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde Türkiye’de yapılan çizgi filmlere göre daha çok saldırgan davranış örneğine rastlanırken Türkiye yapımlı çizgi filmlerde daha çok zorba davranış örneği belirlenmiştir.

Türk yapımı çizgi filmler ile yurt dışı yapımı çizgi filmler arasında kültürel kaynaklı olduğu düşünülen önemli farklılıklar bulunmuştur. İnsanların benlik, biliş, duygu ve güdülere, içinde yaşadıkları kültürden etkilenmektedir. Farklı kültürlerde ve dolayısıyla farklı çevrelerde yetişen insanların benlik kurgularının oluşumunda içinde bulunulan toplumdaki yaygın değerlerin etkisi kaçınılmazdır (Aydın, 2019; Matsumoto, 2000). Akça ve Baran (2018) çizgi filmlerin de kültür etkileşimi ve aktarımında önemli bir role sahip olduğunu belirtmektedirler. Hofstede (2011)’ye göre bireyci toplumlarda kişi kendinden ve yakın ailesinden sorumluyken, toplulukçu toplumlarda geniş aileler kendi üyelerini korumakta ve bireylerden sadakat beklemektedir. Toplulukçu toplumlarda ilişkiler öncelenirken bireyci toplumlarda görevler öncelenir (Kocacıbağ, 2019). Hofstede (2016)’nin yapmış olduğu kültürler arası bireycilik toplulukçuluk araştırmasında Türkiye toplulukçu yapıda kültürler arasında yer almıştır. Konu ile ilgili benzer araştırmalar da bu bilgiyi doğrulamakla birlikte Türkiye’de toplulukçuluğun yanı

sıra bireycilik belirtilerinin görülebildiği de ifade edilmektedir (Ercan, 2013; Kağıtçıbaşı, 1996). Araştırmanın sonuçları farklı kültürlerle ilişkin çizgi filmler arasındaki farklılıkları yansıttığı için alan yazını destekler nitelikte kabul edilebilir. Nitekim araştırma sonuçlarına göre; toplulukçu davranışlardan olan başkalarına saygı gösterme, kurallara uyma, sürekli olmayan değişikliklere kolayca uyum gösterme becerileri ve bireyci bir davranış olan kızgınlığının başladığını fark etme olmak üzere dört sosyal beceri batı toplumlarına göre daha toplulukçu bir yapıda olan Türkiye’de yapılmış olan çizgi filmlerde yer alırken yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde yer almamıştır.

Yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde yine araştırmaları destekler şekilde kendi kendisini cesaretlendirme, arkadaşlarının haklı olduğu durumlarda onlara saygı gösterme, kendisinden istenilenleri olumlu bir şekilde reddetme, olumsuz akran baskısına uygun şekilde hayır diyebilme, arkadaşlarının mantıklı olmayan düşüncelerini uygun şekilde reddetme, haklı olduğu bir durumda hakkını savunma, akran baskısını görmezlikten gelme, kendi kendisine iltifatta bulunma olmak üzere bireycilik özelliklerinin ön planda olduğu sekiz sosyal beceri yer alırken, Türk yapımlı çizgi filmlerde yer almadığı belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre toplumların kültürel eğilimlerinin çizgi filmlere yansıdığı görülmektedir. Günlük hayatta televizyon ve çizgi film karşısında geçirilen süre artmış, dolayısıyla içeriklerin çocukların dünyayı anlamlandırmaları üzerinde de uzun süreli etkileri olduğu belirtilmektedir (Bayar, 2017; Mutlu, 1999; Oruç, Tecim ve Özyürek 2011). Çizgi filmler çocukların kültürlenme süreci üzerinde etkili olmaktadır (Temizkan ve Atasoy, 2016; Türkmen, 2012). Araştırma sonucunda çizgi filmlerde yer alan becerilerin kültürlerle göre farklılaşması alan yazında yer alan bilgileri destekler niteliktedir.

Araştırma sonuçlarına göre hem Türk yapımlı hem yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde sosyal beceriler, saldırgan ve zorba davranışlara göre oldukça fazla bulunmuştur. Ekranların hayatlarımıza hızla dahil olması eğitim sürecine de etkisini kaçınılmaz kılmıştır. Mevcut çizgi filmlerin eleştirel bir gözle incelenmesi eğitici yönlerinin irdelenmesi de eğitim açısından önem kazanmıştır. Bu nedenle çocuklar üzerine yapılan pek çok çalışma çizgi filmlerin eğitim sürecine etkilerini incelemiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir. Rosa (2022) Disney çizgi filmlerinin kültürel ve değer unsurlarını incelediği çalışmasında çizgi filmlerin pek çok eğitimsel yansımasının yanı sıra eksikliğini belirtmiş olduğu vurgulanması gereken temalara (ortak barış, yoksulluk vb.) da yer verilmesinin çocuklar için yararlı olabileceğini belirtmektedir. Yel ve Dönmez (2022) araştırmalarında çizgi filmler ile desteklenen sınıf ortamlarının çocukların duygularını ifade etme becerilerini geliştireceğini belirtmektedirler. Gün

Şahin ve Arslan (2022) küçük çocuklarda çevre eğitimi ve fen bilimleri eğitiminde bir öğretim stratejisi olarak animasyon çizgi filmlerin kullanılmasının yararlı olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Çizgi filmler ile yapılan öğretimler çocukların akademik becerilerini ve bilgiyi akılda tutma becerilerini olumlu yönde etkilemektedir (Eker ve Karadeniz, 2014; Koçak ve Göktaş, 2021). Ayrıca araştırmada hem yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde hem Türkiye’de yapılan çizgi filmlerde erkek karakterlerin sosyal becerileri gösterme sıklığının kızlardan yüksek olduğu görülmüştür. Yurt dışı yapımlı çizgi filmlerde Türkiye’de yapılan çizgi filmlere göre daha çok saldırgan davranış örneğine rastlanmıştır. Steurer ve arkadaşları (1971) okul öncesi dönem çocuklar ile yapmış oldukları araştırmalarında çocukların filme alınmış saldırganlığı izlemenin ardından saldırgan davranışlarının arttığı belirtmektedirler. Christakis ve Zimmerman (2007) ise yaptıkları çalışmada 2-5 yaş arasında şiddet içeren programlar izleyen erkek çocukların ileriki yıllarda (7-10 yaş) problem davranışlarının artmasında etken olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde izlenen programların çocukların saldırganlık ve şiddet içeren davranışlarını tetiklediğini saptayan çalışmalar mevcuttur (Peters ve Blumberg, 2002; Coyne ve Whitehead, 2008,). Alan yazında özellikle yurt dışı yapımlı çizgi filmlerin saldırgan davranışlar içerdiğine ilişkin pek çok araştırma yer almaktadır (Bandura, Ross ve Ross, 2019; Coyne ve Whitehead, 2008). Hapkievicz ve Roden (1971) araştırmalarında saldırgan öğeler içeren çizgi film izleyen çocuklarda erkek çocukların kız çocuklara oranla daha fazla saldırganlık sergilediklerini gözlemlenmiş, saldırganlık içermeyen çizgi filmleri izleyen erkek çocukların paylaşma davranışlarının kız çocuklarına göre daha fazla paylaşma davranışı gösterdiklerini belirtilmişlerdir. Thompson ve Zerbino (1997) yaşları 4 ile 9 arasında değişen 89 çocuk ile çizgi filmlerdeki kadın ve erkek karakterlerin sunumunu nasıl algıladıklarını belirlemek amacıyla yapılandırılmış görüşmeler yaptıkları çalışmalarında, çizgi film karakterinde erkeklerin şiddet yanlısı ve aktif, kızların ise evcil, erkeklerle ve görünüşleriyle ilgilendiklerini belirtmektedirler. Bu araştırma ile benzer özellikte bir araştırmada Baker ve Raney (2007) süper kahramanların kalıplaşmış cinsiyet rollerine vurgu yapmaktadır. Araştırmalar çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkisinin büyüklüğünü göstermektedir. Bu bulgulardan yola çıkılarak çizgi filmlerde kültüre uygun öğeler bulunmasına, kalıplaşmış cinsiyet yargılarından uzak durulmasına ve olumlu özelliklere sahip kadın karakterlere de erkek karakterler kadar yer verilmesine dikkat edilmesi önerilmektedir. Son olarak araştırmada Türkiye yapımlı çizgi filmlerde yurt dışı yapımlı çizgi filmlerden daha çok zorba davranış örneği belirlenmiştir. Çalışma ile benzer bulgulara sahip bir araştırmada Yorulmaz (2013) Pepee çizgi filmini incelediği araştırmasında Türk yapımı olan bu çizgi filmde zorbalık davranışları da içeren olumsuz davranışların (vurma, yaralama, bağırma, hakaret etme, küçümseme, dışlama, alay

etme vb.) yer aldığını belirtmektedir. Yine Türk yapımı Rafadan Tayfa çizgi filminde incelenen 20 bölümden 15 tanesinde zorbalık davranışlarından biri olan alay etme davranışı tespit etmiştir. Ancak aynı çizgi film araştırmada incelenen bölümlerde hiçbir fiziksel zorbalık tespit edilmemiş ve Rafadan Tayfa çizgi filminin çok yoğun zorbalık davranışları içermediği bulgusu paylaşılmıştır (Dilek Çin, Özel ve Ünüvar, 2023). Demir (2019) yerli ve yabancı çizgi filmleri incelediği çalışmasında yabancı çizgi filmlerde zorbalık davranışları da içeren olumsuz davranışların yerli çizgi filmlerden daha fazla bulunduğunu belirtmiştir. Mevcut farklılığın incelenen çizgi filmlerin içeriklerinin farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda planlanacak okul öncesi dönem çocuklarına yönelik çizgi film konulu çalışmalarda şu öneriler sunulabilir:

Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de okul öncesi dönem çocuklarına yönelik yapılmış çizgi filmlerde yer alan sosyal beceri, saldırgan ve zorba davranışlar ile Türkiye dışında yapılmış çizgi filmlerde sosyal beceri saldırgan ve zorba davranışlar arasında farklılıklar mevcuttur. Çizgi filmlerdeki bu farklılığın kültürel ve toplumsal normların bireylerden beklediği davranış farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Hem sosyal beceri hem de saldırgan ve zorba davranışların farklı kültürlerde çizgi filmlerde nasıl çeşitlendiğine yönelik yeni ve geniş kapsamlı araştırmalar planlanabilir.

Araştırma sonucunda yurt dışı yapımı çizgi filmlerde Türkiye’de yapılan çizgi filmlere göre daha çok saldırgan davranış örneğine rastlanırken Türkiye yapımı çizgi filmlerde de daha çok zorba davranış örneği belirlenmiştir. Çocukların model olarak öğrendiklerinden zamanlarının büyük çoğunluğunda onlara eşlik eden çizgi film kahramanlarından etkilendikleri ve onlar ile özdeşim kurdukları araştırmalarda sıklıkla görülmektedir. Bu etkilenme yalnızca kültürel açıdan ya da sosyal beceriler açısından değil; tüm gelişim alanları açısından büyük önem taşımaktadır. Dolayısı ile ileriki çalışmalarda farklı gelişim alanları açısından değerlendirmeler yapılarak çizgi filmler incelenebilir.

Araştırma sonucunda hem yurt dışı yapımı çizgi filmlerde hem Türkiye’de yapılan çizgi filmlerde erkek karakterlerin sosyal becerileri gösterme sıklığının kızlardan yüksek olduğu görülmüştür. Yapımcılar çizgi filmlerde cinsiyet öğelerine dikkat etmeli, çizgi filmlerde sosyal becerisi yüksek kadın karakterlere daha fazla yer verilmelidir. Konu ile ilgili içerik eksikliklerini fark eden öğretmenler drama çalışmaları yapabilir, ilgili karakterlere drama çalışmalarında olumlu roller vererek çocukların zihninde olumlu örneklerin çoğalmasını destekleyebilirler. Çocukları ekran başından tamamen uzaklaştırmanın mümkün olmadığı dijital

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

çağda çocukların maruz kaldıkları çizgi film içeriklerin iyi ve doğru değerlendirilmesi bu anlamda hem eğitimcilere hem ailelere medya okuryazarlığı eğitimleri verilmesi çocukları mevcut zararlı içeriklerden korumak açısından yararlı olacaktır. Böylece zamanının büyük çoğunluğunu geçirdiği içerikleri çocuklar için eğitimsel açıdan uygun hale getirerek çocuğun tam da okul öncesi döneme uygun bir şekilde eğlenerek öğrenmesi desteklenebilir. Ayrıca araştırmacılar açısından konu ile ilgili Türkçe alan yazında oldukça az çalışma bulunmaktadır. Araştırmalar farklı içeriklerin okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık, zorbalık ve şiddet içeren davranışlarına etkisi incelenerek yeniden planlanabilir. Bu araştırmada sadece çizgi filmler incelenmiştir. Yeni araştırmalarda dizi, film, reklam ya da telefon oyunları çocukların sosyal becerilerine, saldırgan ya da zorba davranışlarına etkisi açısından incelenebilir.

Yazar Katkıları: Bu çalışmanın tüm bölümlerinde yazarlar ortak katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Akça, R. P., & Baran, G. (2018). Çizgi filmlerin Türk kültürüne ait özellikler açısından incelenmesi: “Pepee Örneği”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 215-224.
- Alsaker, F. D. (2004). *Bernese program against victimization in kindergarten and elementary schools*. P. K. Smith, D. Pepler, & K. (Eds.), Rigby In *Bullying in schools: How successful can interventions be?* (pp. 289–306). Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press.
- Alsaker, F. D., & Olweus, D. (2002). Stability and change in global self-esteem and self-related affect. T. M. Brinthaup, & R. P. Lipka (Eds.), In *Understanding the self of the early adolescent*. (pp. 193-223). State University of New York Press.
- Arseneault, L., Walsh, E., Trzesniewski, K., Newcombe, R., Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2006). Bullying victimization uniquely contributes to adjustment problems in young children: a nationally representative cohort study. *Pediatrics*, 118(1), 130–138
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması (4-6 yaş). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7, 93-103.
- Aydın, K. B. (2019). Özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin geçerliği, güvenirliği ve öznel esenlik hali ile ilişkisi. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 4 (8), 46-64.
- Baker, K., & Raney, A. A. (2007). Equally super?: Gender-role stereotyping of superheroes in children's animated programs. *Mass Communication & Society*, 10(1), 25-41.
- Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. (1963). *Imitation of film-mediated aggressive models* (1963). In *Crime and Media* (pp. 381-392). Routledge.
- Bayar, S. *Televizyon yayınlarında yer alan cinsel içeriklerin çocukların gelişimleri üzerindeki rolü (Konya Meram, Selçuklu, Karatay ilköğretim okulları üzerine bir araştırma)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

- Bay-Hinitz, A.K. (2001). *Prescribing games to reduce aggression in children*. C.Schaefer & S.E. Reid (Eds.). In *Game Play Therapeutic Use of Childhood Games* (2nd ed). (pp. 366-383). New York: NY: John Wiley and Sons, Inc.
- Bushman, B. J., & Huesmann, L. R. (2010). *Aggression*. S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.). In *Handbook of Social Psychology* (5th ed., Vol. 2, pp. 833-863). John Wiley & Sons.
- Chen, C. C., McComas, J. J., Hartman E., & Symons, F. J. (2011). A prospective sequential analysis of the relation between physical aggression and peer rejection acts in a high-risk preschool sample. *Early Education and Development*, 22(4), 574-592.
- Christakis, D.A., & Zimmerman, F.J. (2007). Violent Television Viewing During Preschool Is Associated With Antisocial Behavior During School Age. *Pediatrics*, 120(5), 993-999.
- Coyne, S. M., & Whitehead, E. (2008). Indirect aggression in animated Disney films. *Journal of communication*, 58(2), 382-395.
- Craig, W. M., & Pepler, D. J. (2003). Identifying and targeting risk for involvement in bullying and victimization. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 577-582.
- Çağatay, E. (2003). *Alt cezanın ana baba tutumlarını algılamalarını ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyip etkilemediğinin ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 6, 9, 12 yaş çocuklarına verilen fiziksel incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Davidson, L. M., & Demaray, M. K. (2007). Social support as a moderator between victimization and internalizing-externalizing distress from bullying. *School Psychology Review*, 36(3), 383-405.
- Demir, R. (2019). *Türkiye’de çocuk kanallarında yayınlanan çizgi filmlerde dini ve kültürel değerler eğitimi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Dilek Çin, B., Özel, Ö., & Ünüvar, P. Okul Öncesi Dönem Çocukların İzledikleri Çizgi Filmlerin Akran Zorbalığı Açısından İncelenmesi: Rafadan Tayfa Örneği. *Uluslararası Temel Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 43-53.
- Eker, C., & Karadeniz, O. (2014). The effects of educational practice with cartoons on learning outcomes. *International Journal of Humanities and Social Science*, 4(14), 223-234.
- Ercan, H. (2013). “Genç Yetişkinlerde Benlik Kurgusu Üzerine Bir Çalışma”. *ZfWT – Journal of World of Turks*, 5(2), 157-178.
- Erdoğan, S. & Baran, G. (2008). A study of parents regarding television watching habits of their children in the four-six age group. *The Social Sciences*, 3(3), 245-248.
- Ergen Kılıcı, Ş. (2009). *Tüketim toplumunun bir formu olarak çizgi filmlerde çocukluk ve toplumsal cinsiyet temsilleri: Barbie, Bratz ve Winx club*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Erol, A & Gülay Ogelman, H. (2020). Çocukların saldırganlık ve akran şiddetine maruz kalma düzeylerinin akranları tarafından sevilme düzeyleri üzerindeki yordayıcı etkisinin incelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 14-21.
- Farmer, T. W. (2000). Misconceptions of peer rejection and problem behavior. *Remedial and Special Education*, 21(4), 194-208.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

- Freedmann, J.L., Sears, D.O., & Carlsmith, J.M. (2003). *Sosyal psikoloji*. (Çev:A. Dönmez).Ankara: İmge.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Gülay, H. (2009). 5-6 yaş çocuklarının sosyal konumlarını etkileyen çeşitli değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 104-121.
- Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Pegem A Yayıncılık.
- Gün Şahin, E., & Arslan, H. Ö. (2022). The Effects of Animated Cartoon Series on 5th Grade Students' Environmental Literacy Sub-dimensions: The Case of "SU ELÇİLERİ". *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 11(2), 432-445.
- Güven, A. (2017). *Bilgi sosyolojisi bağlamında çizgi filmlerde ideolojik içerik: Avatar ve Cille örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Habib, K., & Soliman, T. (2015). Cartoons' effect in changing children mental response and behavior. *Open Journal of Social Sciences*, 3(9), 248-64.
- Hanish, L. D., Ryan, P., Martin, C. L., & Fabes, R. A. (2005). The social context of young children's peer victimization. *Social Development*, 14(1), 2-19.
- Hapkiewicz, W. G., & Roden, A. H. (1971). The effect of aggressive cartoons on children's interpersonal play. *Child Development*, 1583-1585.
- Hartup, W. W. (2009). "Critical Issues and Theoretical Viewpoints" In *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups* (Eds. Kenneth H. Rubin, William M. Bukowski, & Brett Laursen). (3-19) New York: The Guilford Press.
- Hay, F. D., Payne, A. & Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(1), 84-108.
- Hawker, D. S. J., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal Child Psychology Psychiatry*, 41(4), 441-455.
- Herman R. I. (2021) Aggressive behavior in preschoolers, explanatory theoretical solutions for educators and parents. *Journal Plus Education*, 28, 153-161.
- Hofstede, G. (2016). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. (2nd Ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in psychology and culture*, 2(1), 8.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-relatedness self: a new synthesis, *European Psychologist*, 1,180-186.
- Kalan, G. Ö. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Okul Öncesi Çocuk: Ebeveynlerin Medya Okuryazarlığı Bilinci Üzerine Bir Araştırma. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 1(39), 59-73.

- Kirves, L., & Sajaniemi, N. (2012). Bullying in early educational settings. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), 383-400.
- Kocabıçak, S. (2019). *The relationship between separation-individuation, individualism-collectivism, marriage expectations, and marital attitudes*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Koçak, Ö., & Göktaş, Y. (2021). A comparative analysis of preschool children's views on activities conducted with educational cartoons and traditional methods. *International Research in Early Childhood Education*, 11(3).
- Koyutürk Koçer, N. & Gültekin Akduman, G. (2021). Sosyal duygusal gelişimle ilgili temel kavramlar. H. Gülay Ogelman (Ed.). *Sosyal-duygusal gelişim*. Ankara: Eğiten.
- Matsumoto D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Belmont: Wadsworth / Thomson Learning.
- Monks, C. (2000). *The nature of bullying in early childhood*. (Unpublished doctoral dissertation). Goldsmiths College, University of London.
- Mutlu, E. (1999). *Televizyon ve Toplum*. TRT Yayınları, Ankara.
- Oktay, A. (2005). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okulöncesi Dönem*. Epsilon Yayınları.
- O'Moore, M. & Minton, S. J. (2004). *Dealing with bullying in schools: A training manual for teachers, parents and other professionals*. Paul Chapman Publishing.
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Öztürk, C. & Karayağız, G. (2007). Okul öncesi dönemdeki çocukların televizyon izleme durumları ve bunu etkileyen durumların incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 175, 116-128.
- Palinkas, L. A., Horwitz, S. M., Green, C. A., Wisdom, J. P., Duan, N. & Hoagwood, K. E. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 42(5), 533-544.
- Pekel, N. (2004). *Akran zorbalığı grupları arasında sosyometrik statü, yalnızlık ve akademik başarı durumlarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Peters, K.M. & Blumberg, F.C. (2002). Cartoon Violence: Is It as Detrimental to Preschoolers as We Think? *Early Childhood Education Journal*, 29(3), 143-148.
- Polanin, J. R., Espelage, D. L. & Pigott, T. D. (2012). A Meta-Analysis of School-Based Bullying Prevention Programs' Effects on Bystander Intervention Behavior. *School Psychology Review*, 41(1):47-65.
- Rigby, K. (2002). *New Perspectives on Bullying*. Jessica Kingsley Publishers: England.
- Rosa, A. (2022). Cartoons and Education: a World Told through the Animated Films. *DigitCult-Scientific Journal on Digital Cultures*, 7(1), 25-36.
- RTÜK, (2013). Türkiye'de Çocukların Medya Kullanma Alışkanlıkları Araştırması. https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Birimler/Kamuoyu/2013%20Y%C4%B1%C4%B1%20Ara%C5%9F%C4%B1rmalar%C4%B1_0110.pdf adresinden 19.08.2023 tarihinde erişilmiştir.

Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Çizgi Filmlerde Yer Alan Sosyal Beceriler İle Saldırgan ve Zorba Davranışların İncelenmesi

- Salı, G. (2014). Okulöncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 195-216.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in childrens peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 181-192.
- Sharp, S., & Smith, P. K. (2003). Understanding bullying. In S. Sharp & P. K. Smith (Ed.). *Tackling bullying in your school a practical handbook for teachers* (pp. 1-5). London: Routledge.
- Seven, S. (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Solberg, M. E., Olweus, D., & Endressen, I. M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils?. *British Journal of Educational Psychology*, 77, 441-464.
- Son, E., Parish, S. L., & Peterson, N.A. (2012). National prevalence of peer victimization among young children with disabilities in the United States, *Children and Youth Services Review*, (34)8, 1540-1545.
- Steurer, F. B., Applefield, J. M., & Smith, R. (1971). Televised aggression and the interpersonal aggression of preschool children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 11(3), 442-447.
- Thompson, T. L., & Zerbinos, E. (1997). Television cartoons: Do children notice it's a boy's world?. *Sex roles*, 37, 415-432.
- Temizkan, M. & Atasoy, A. (2016). Söz varlığının gelişimi açısından çizgi filmler üzerine bir değerlendirme (TRT Çocuk ve Minika Çocuk Örneği). *Milli Eğitim Dergisi* , 45 (210), 577-599.
- TİAK (Televizyon İzleme Araştırmaları) (2022). <https://tiak.com.tr/tablolari>.
- Tripathi, P., Singh, A. & Singh, A. (2016). The effect of cartoon on children. *Asian Journal of Home Science*, 11 (2), 400-403.
- Tremblay, R. E. (2004). The development of human physical aggression: How important is early childhood. *Social and moral development: Emerging evidence on the toddler years*, 221-238.
- TRT (2023). TRT çocuk tarafından yayınlanan programlar listesi. İçinde Wikipedia. https://tr.wikipedia.org/wiki/TRT_%C3%87ocuk_taraf%C4%B1ndan_yay%C4%B1nlanan_programlar_listesi
- Türkmen, N. (2012) Role of cartoons to transfer of culture and Peepee. *Journal of Social Sciences in Cumhuriyet University*, 36(2), 139-158.
- Wach, E. & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. <file:///C:/Users/Sony/Documents/Downloads/PPInBrief13QDA.pdf>. adresinden 28.07.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Yazıcı, E., Yaman Baydar, I. & Kandır, A. (2019). Çizgi Film ve Çocuk: Ebeveyn Görüşleri. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (1), 10-19.
- Yel, S., & Dönmez, T. (2022). Use of Cartoons in Children's Rights Education: A Case Study. *International Journal of Progressive Education*, 18(2), 154-168.
- Yorulmaz, B. (2013). Peepee çizgi filminin din ve değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (24), 438-448.